

**АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ СПАДКУВАННЯ ПІСЛЯ ВНЕСЕННЯ ЗМІН
ДО ЦИВІЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ****CURRENT ISSUES OF INHERITANCE AFTER AMENDMENTS
TO THE CIVIL CODE OF UKRAINE**

**Резворович К.Р., д.ю.н., доцент,
завідувач кафедри цивільного права та процесу
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ**

**Усова Д.Г., студентка II курсу
Навчально-науковий інститут права та підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції**

У статті досліджується питання спадкування за новим цивільним законодавством в Україні, порівняння чинного законодавства та наукових думок стосовно правової природи права на обов'язкову частку у спадщині. Виходячи з поняття "спадкування" комплексно досліджено та проаналізовано види заповіту та сторони спадкування. Піднято питання сучасних проблем спадкування за новим кодексом та надано алгоритм їх вирішення. В даній статті досліджується законодавчі закріплення положень та умов спадкування за ЦКУ, їх практична реалізація та особливості. По завершенню аналізу поняття "заповіт", враховуючи його ознаки автором запропоновано під заповітом розуміти особисте волевиявлення фізичної особи (подружжя), виражене у формі і в порядку, встановлених законом, що спрямоване на розпорядження майновими правами та обов'язками на випадок своєї смерті. Досліджено питання тісного зв'язку спадкового права з охороною майнових прав та інтересів особи. Обґрунтовано положення, що заповіт за своєю юридичною природою належить до односторонніх правочинів, оскільки волевиявлення заповідача не передбачає зустрічного волевиявлення інших осіб за його життя, а породжує правові наслідки у майбутньому, а саме після відкриття спадщини. Всебічно досліджено особливості терміну свободи заповіту, та аргументовано чому варто визнавати надану фізичній особі здатність, обмежену нормами цивільного законодавства, на власний розсуд розпоряджатись своїм майном та майновими правами на випадок смерті. У висновках даної статті узагальнено проведене дослідження та надано способи покращення сучасного законодавства, а також проаналізовано переваги внесених змін в чинний цивільний кодекс.

У статті звернено увагу на те, що не дивлячись на внесені зміни до Цивільного кодексу України все рівно залишається чимало проблем у сфері регламентації окремих питань щодо спадкування за заповітом.

Ключові слова: спадкування, заповіт, свобода договору, спадкоємець, спадщина, цивільне законодавство, нововведення.

The article examines the issue of inheritance under the new civil legislation in Ukraine, a comparison of the current legislation and scientific opinions regarding the legal nature of the right to a mandatory share in the inheritance. Based on the concept of «inheritance», types of wills and aspects of inheritance were comprehensively researched and analyzed. The issue of modern inheritance problems under the new code was raised and an algorithm for solving them was provided. This article examines the legislative consolidation of the provisions and conditions of inheritance under the CCU, their practical implementation and features. Upon completion of the analysis of the concept of «will», taking into account its features, the author suggested that a will should be understood as a personal expression of the will of an individual (spouse), expressed in the form and in the order established by law, aimed at disposing of property rights and obligations in the event of his death. The issue of the close connection of inheritance law with the protection of property rights and interests of a person has been studied. The proposition that the will by its legal nature belongs to one-sided transactions, since the will of the testator does not involve the counter-will of other persons during his lifetime, but gives rise to legal consequences in the future, namely after the opening of the inheritance. The peculiarities of the term of freedom of will are comprehensively investigated, and it is argued why it is worth recognizing the ability granted to an individual, limited by the norms of civil legislation, to dispose of his property and property rights in the event of death at his own discretion. The conclusions of this article summarize the conducted research and provide ways to improve modern legislation, as well as analyze the advantages of changes made to the Civil Code.

The article draws attention to the fact that, despite the changes made to the Civil Code of Ukraine, there are still many problems in the field of regulation of certain issues regarding inheritance by will.

Key words: inheritance, will, freedom of contract, heir, inheritance, civil legislation, innovation.

Постановка проблеми. Інститут спадкового права досліджується сучасними науковцями, та стародавніми, а тому визначається, як один із найважливіших та найстаріших інститутів. Його важливість виражається об'єктом спадкування права власності. Усі цінності, що залишаються після смерті особи, мають перейти в порядку, розмірі та у формі іншій особі – майбутньому власнику такого майна. Проблематика спадкового права має свій прояв з найдавніших часів і до сьогодні залишаються в центрі уваги суспільства та держави, законодавців та дослідників, кожної людини, оскільки в тій чи іншій мірі торкається її інтересів.

Сучасний світ характеризується тим фактом, що велика кількість осіб у всьому світі є суб'єктами спадкових відносин. Важливість дослідження правових питань спадкування обумовлена зростаючим значенням права приватної власності громадян і порядку її спадкування в умовах ринкової економіки, необхідністю розробки правового механізму, який належним чином міг би захистити права і інтереси громадян.

Стан дослідження теми. Проблеми спадкування за законом досліджували багато українських, російських та зарубіжних вчених-юристів, таких як: М. М. Агарков,

Ч. Н. Азімов, С. С. Алексєєв, М. І. Брагінський, М. М. Вітрианський, Ю. О. Заїка, О. С. Іоффе, В. М. Співак, А. А. Підопригора, Я. М. Шевченко, Б. Б. Черепакін, С. Я. Фурса, С. О. Харитонов та ін.

Мета дослідження полягає в тому, щоб на основі чинного законодавства України, узагальнення практики застосування спадкового права, наукових поглядів визначити й обґрунтувати правову природу права на обов'язкову частку у спадщині.

Виклад основних положень. Для нашої держави визначальною ознакою є наступ приватної власності, на основі чого було зображено зростання ролі спадкування на території держави. Спадкове право визнається, як галузь права та явище надбудовного характеру. Сучасне цивільне право – це яскравий приклад поступового переходу від домінування державної власності на засоби виробництва до утвердження засад приватності у праві власності.

В новому цивільному законодавстві визначається, що під спадкуванням мається на увазі перехід майнових та особистих немайнових прав та обов'язків спадкодавця до його спадкоємців. Сукупність цих прав та обов'язків і є спадщиною [1, с. 340].

Право на спадщину – це важливий правовий засіб узгодження правомочності особи розпоряджатися своїм майном з її сімейними і моральними обов'язками, оскільки визнання за особою права на таку частку є істотним обмеженням принципу свободи заповіту [5, с. 101]. Дане питання регулюється на основі поєднанні інтересів, з одного боку, відокремленого суб'єкта, а з іншого – суспільства і держави.

Спадкування тісно пов'язане з охороною майнових прав та інтересів особи. Встановленням майнового спадкування між власником спадкодавцем і спадкоємцем (спадкоємцями), інститут спадкування гарантує зміцнення інституту права власності, в тому числі, через призму стійкості та безперервності розвитку приватної власності, яка, в свою чергу, сприяє зростанню матеріального і культурного добробуту суб'єктів, які нею наділені.

За загальним правилом спадкове майно передається родичам, у яких померла особа, тому завдяки спадкуванню відбувається зміцнення родинних, та сімейних відносин. Чинне цивільне законодавство передбачає, що спадкування здійснюється за заповітом або за законом.

У тому випадку, якщо особа, яка склала заповіт розпорядившись своєю власністю на випадок смерті, і не скасувала його, то у разі її смерті спадкування здійснюється за заповітом, який є останньою волею спадкодавця. Спадкування за заповітом поставлене, серед видів спадкування, на перше місце відповідно до домінанти пріоритетності волі особи.

Фізична особа однозначно заінтересована в тому, хто і яким чином буде користуватись її майном після смерті [5, с. 124], а також досить часто фізична особа має на меті залишити набуте за життя майно в межах сім'ї, щоб ним розпоряджались і користувались рідні і близькі спадкодавця.

Однак непоодинокими є випадки, коли спадкодавець хоче, щоб коли спадкоємців, навіть із числа родини, було обмеженим окремими членами сім'ї, і щоб майном та майновими правами не змогли розпоряджатись ті члени сім'ї, які не зможуть зробити цього належним чином або ж мали погані відносини з спадкоємцем за його життя.

Питання вибору правонаступника майна спадкоємця вирішується або на підставі свободи заповідальної волі правовласника, згідно з якою визначається коло спадкоємців за заповітом, або на основі визнаних суспільством принципів соціальної справедливості, що визначають коло спадкоємців за законом [1, с. 11].

Перший варіант в повному обсязі відповідає законним можливостям суб'єкта-правовласника, що володіє приватною власністю, здійснювати права і розпоряджатися ними на свій власний розсуд, другий, в свою чергу, відповідає приватно-правовому режиму спадкування майна, який врівноважений публічним (законодавчим) визнанням його спрямованості до соціальної рівності.

Відповідно сам по собі інститут обов'язкової частки в спадщині є прояв соціальних засад спадкування. У зв'язку із чим інститут спадкування знає такий важливий правовий принцип, як принцип свободи заповіту.

Свободу заповіту – варто визнавати надану фізичній особі здатність, обмежену нормами цивільного законодавства, на власний розсуд розпоряджатись своїм майном та майновими правами на випадок смерті, змінювати чи скасовувати складений раніше заповіт, а також обрати для своїх заповідальних розпоряджень іншу форму, яка не заборонена законом [2, с. 207].

Реальна роль спадкування як засобу матеріального забезпечення осіб, які є близькими померлому, проявляється власне в тих нормах закону, які, незважаючи на свободу заповіту, забороняють позбавляти права спадкувати тих осіб, які опинилися за віком або станом здоров'я непрацездатними.

Саме таким інститутом є положення ЦК України про обов'язкову частку. Однак в цьому аспекті варто зробити застереження про те, що, незважаючи на конституційно закріплені гарантії соціальної орієнтованості держави, в тому числі щодо обмеження права на заповіт, навряд чи можна посперечатися з тим, що в межах спадкового правового врегулювання питання соціального забезпечення обов'язкових спадкоємців законодавцем вирішено за рахунок саме спадкового майна, а не за рахунок державного.

Спадкоємців, які отримують право на певну частку спадщини незалежно від волі спадкодавця та інших спадкоємців в юридичній літературі традиційно називають обов'язковими або необхідними спадкоємцями [3]. Поняття «необхідні спадкоємці» введено як додаткову гарантію матеріального забезпечення найближчих до спадкодавця непрацездатних осіб, яких він зобов'язаний утримувати за життя [6, с. 287].

Захист права на частку в спадщині може здійснюватися в судовому порядку через пред'явлення вимог про визнання права на таку частку, вимог про перерозподіл спадщини, визнання недійсним свідоцтва про право на спадщину та поновлення строків на прийняття спадщини за правом на обов'язкову частку.

Формулювання сучасного цивільного законодавства дають підстави варіювати склад обов'язкової частки, визначаючи майно, яке не може бути передане за таким правом, зважаючи на конкретні обставини спадкового правовідношення та зміст заповіту.

Особливістю правовідносин щодо визначення складу обов'язкової частки у спадщині є не звуження обсягу можливого майна, що може бути успадковане обов'язковим спадкоємцем, а умови визначення такої частки. В обов'язкову частку зараховується те майно та майнові права, які обов'язковий спадкоємець може отримати із спадкування за будь-якою підставою, у тому числі вартість встановленого на його користь заповідального відказу [3, с. 128].

Отже, провівши аналіз цивільного законодавства у сфері спадкування за заповітом, можемо зазначити, що існує чимало проблем у сфері регламентації окремих питань щодо спадкування за заповітом. У результаті аналізу доктринальних визначень поняття «заповіт» та з огляду на його характерні ознаки запропоновано під заповітом розуміти особисте волевиявлення фізичної особи (подружжя), виражене у формі і в порядку, встановлених законом, що спрямоване на розпорядження майновими правами та обов'язками на випадок своєї смерті [4, с. 172]. Акцентовано увагу на тому, що заповіт за своєю юридичною природою належить до односторонніх правочинів, оскільки волевиявлення заповідача не передбачає зустрічного волевиявлення інших осіб за його життя, а породжує правові наслідки у майбутньому, а саме після відкриття спадщини. Оскільки заповіт є одностороннім правочином, його зміст має відповідати загальним умовам дійсності правочину.

ЛІТЕРАТУРА

1. Жилінкова І.В. Актуальні питання спадкового права України : матеріали до семінару. Харків : Ксилон, 2019. 340 с.
2. Ковальчук А. М. Право на обов'язкову частку у спадщині : дис. ... канд. юрид. наук. Хмельницький : Хмельницький ун-т управління та права імені Леоніда Юзькова, 2020. 207 с.
3. Концепція оновлення Цивільного кодексу України. Київ : АртЕк, 2020. 128 с.
4. Коротюк О. В. Спадкове право : Коментар до книги VI Цивільного кодексу України / О. В. Коротюк ; за заг. ред. О. В. Дзери. – Третє видання, перероблене і доповнене. – К. : ОВК, 2017. – 282 с.
5. Красицька Л. В. Майнові права дитини як предмет правочину. *Порівняльно-аналітичне право*. 2016. № 5. С. 101-104.
6. Кухарев О. Є. Спадкове право України : підручник. Київ : Алерта, 2020. 362 с.